

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש 'בית יהושע'
רחוב מנחת יצחק 2
עיה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרה"ג
ר' מנשה ישראל דייזמאן שליט"א
יום ראשון פרשת חיי שרה | י"ט מרחשון תש"פ

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105

www.kolhalashon.com

**ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון**

03-6171111

**להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashon.com**

אי' בגמ' מסכת ברכות נד. 'תנו רבנן הרואה מעברות הים, מעברות הירדן, מעברות נחלי ארנון, אבני אלגביש במזרר בית חורון, ואבן שבקש לזרוק עוג מלך הבשן על ישראל, ואבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק, ואשתו של לוט וחומת יריחו שנבלעה במקומה, על כולן צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום. כו'. בשלמא כולוהו ניסא אלא אשתו של לוט פורענותא הוא? דאמר ברוך דיין האמת! והא הודאה ושבח קתני? תני על לוט ועל אשתו מברכים שתים, על אשתו אומר ברוך דיין האמת ועל לוט אומר ברוך זוכר את הצדיקים! אמר רבי יוחנן אפילו בשעת כעסו של הקדוש ברוך הוא זוכר את הצדיקים שנאמר ויהי בשחת אלהים את ערי הכנען ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה'.

וצריך להבין מה זכתה אשת לוט שכל ישראל יברכו עליה דיין האמת כדין ז' קרוביו של כל אדם, שלא מצינו כן באמותינו שרה רבקה רחל ולאה? וכן מהי התמיהה 'והא הודאה ושבח קתני', וכי ברכת דיין האמת שצריך לאומרה בשמחה אינה שבח והודאה? ועוד מה זכה לוט שיברכו עליו 'ברוך זוכר את הצדיקים'? ורוב המפרשים כתבו שהכונה על אברהם אבינו ע"ה, שנזכרים בהצלת לוט בזכות אברהם, ומברכים את הקב"ה שהוא זוכר את הצדיקים, היינו את אאע"ה. ורבינו בעל הלבוש הוא יחיד שפירש שהכונה על לוט עצמו, שהקב"ה זכר אותו והצילו. והקשה ה'אליה רבה' וכי היכן מצאנו שלוש נקרא צדיק? וצ"ל שלגבי מדרגת אנשי סדום היה נקרא בערכם בשם צדיק, וכמבואר בדברי חז"ל שלא רצה להמלט ההרה שמא כלפי אברהם יאבר שם צדיק ממנו לפי ערכו.

ביון שאין יודעים היכן לוט היום, מברכין כשרואים הנציב מלח, עליה דיין האמת ועליו זוכר הצדיקים

וכן נפסק בשו"ע או"ח סי' רי"ח: 'הרואה אשתו של לוט מברך שתים: עליה אומר בא"י אמ"ה דיין האמת, ועל לוט אומר: בא"י אמ"ה זוכר הצדיקים'. ובבית יוסף בסימן זה האריך בענין זה, ותמה איך הוא סדר ברכות אלו, שאי אפשר לומר שכשרואה את אשת לוט מברך דיין האמת וכשרואה את לוט מברך זוכר הצדיקים, כי איך אפשר לראות את לוט? ואם הכונה על קברו של לוט, וכי מי יודע היכן הוא קבור, בשלמא אשת לוט יש עדויות עד לפני חמש מאות שנה מאנשים שראו את הנציב מלח [ית' להלן בארוכה] אך לוט עצמו היכן הוא? ועוד שהרי כל אותה ברייתא עוסקת בברכות ההודאה והשבח, ואם הכונה שבאשת לוט מברכים דיין האמת ובלוט עצמו זוכר הצדיקים, אין כאן מקום להזכיר כלל ברכת 'דיין האמת' על אשת לוט, אלא על לוט בלבד 'זוכר הצדיקים'? ולכן מסיק הבית יוסף שהכונה שכשרואים את הנציב מלח של אשת לוט יש לברך שני ברכות, וכמו שפסק בשו"ע. וזאת משום שכשרואה את אשת לוט נזכר בעונשה ומתוך כך זוכרהו ללוט שניצל מתוך ההפכה, ומברך שתים, עליה דיין האמת ועליו זוכר הצדיקים.

ואגב נזכיר ענין פלא, שבכל הסימן הזה לא הזכיר המחבר לשון הברכה, רק 'שעשה ניסים' וכדו', ואילו כאן באשת לוט הזכיר בכפלים את כל נוסח הברכה 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם'.

ובמזמור וקציעה כתב הג"מ רבי יעקב עמדין זי"ע שלא יתכן לומר שהכונה שעל קברו של לוט יש לברך 'זוכר הצדיקים', דא"כ היה צריך לברך כן במערת המכפלה על קברו של אאע"ה, שבאמת עיקר הזכירה היתה על צדקותו של אאע"ה, ולא מצאנו כלל שמברכים כן אצל אאע"ה, אף שיש הרבה כונות לברכה זו, שהצילו הקב"ה מאור כשדים, ממלחמת המלכים, מאבימלך, מפרעה, וכן ביצחק ויעקב יש הרבה סיבות לברך 'זוכר הצדיקים', שהצילם הקב"ה הרבה פעמים בדרך נס. ובאמת שבכל קבר של צדיק היו יכולים לברך כן, במעזבוז, בבאדיטשוב, בראדן וכו', אלא שאין הוה אמינא לברך על קברי הצדיקים 'זוכר הצדיקים', רק באשתו של לוט בלבד יש ענין מיוחד. והדבר אומר דרשני.

עיקר הכונה לברך על זכרון הצדיקים, וביון שאין מקום אחר לזכרון זה רק בנציב המלח, צריך להקדים ולברך עליה דיין האמת

ובשער הציון שם האריך לדייק מלשונות חז"ל איך הוא סדר ברכה זו, שבשאלות משמע שעל אשת לוט מברך דיין האמת בלבד, ובראיית לוט מברך זוכר הצדיקים, אף שאין יודעים היכן הוא, הכונה על לוט בחייו שכל הרואה אותו מברך 'זוכר הצדיקים', מרוב פלא והפלא שהוא נשאר חי וניצל מתוך ההפכה הנוראה הזו. והרי לא כתוב בתורה 'וימת לוט', ושמא עודנו חי באיזה מקום... אך מסקנת דבריו בדברי המחבר שכשרואים את אשת לוט מברך שתים, עליה דיין אמת ועליו זוכר הצדיקים. וצריך להבין 'מה ענין שמיטה אצל הר סיני', מה שייך ראיית נציב מלח לברכת זוכר הצדיקים, בשלמא כשרואה את ים המלח או בכבר הירדן, שם הוא מקום שהקב"ה זכר את הצדיק אאע"ה והציל את לוט, אך כשרואה את הנציב מלח מה

מקום לברכה זו?

וכתב המ"ב וכ"כ הבאר מים חיים, מכיון שאין אנו יודעים היכן הוא המקום שנעשה נס ללוט, איפה היה מקום ההצלה, ליד סדום או ליד צוער וכדו', וגם אין אנו יודעים את הנתיב ומסלול הדרך שהלך לוט מסדום לצוער בשעת ההצלה, שמא הלך דרך ההרים או מסביב. וכשאתה מבקש לדעת מקום הנס כדי לברך על זכותו של אברהם אבינו, תוכל לידע זאת ממקום נציב מלח של אשתו, שהרי נאמר בה 'ותבט אשתו מאחוריו' ומשמע שהביטה אשתו מאחוריו של לוט [ויש מפרשים מאחוריו של מלאך] ונהפכה באותו רגע לנציב מלח, והוא שלא הביט לאחור, ניצול בזכותו של אאע"ה. ולכן רק במקום הנציב מלח, שם נזכר האדם בהצללתו של לוט בזכותיה דאברהם רחימא.

נמצא שעיקר הכונה אינו לברך 'דיין האמת' על אשת לוט, אלא לברך 'זוכר הצדיקים' על לוט עצמו, [וכמו שיבואר להלן טעם הדבר] וכיון שאין אנו יודעים היכן לברך ברכה זו, תקנו לנו חז"ל לברכו במקום הנציב מלח. אך מכיון שראה את הנציב מלח כבר נתחייב לברך דיין האמת [וכמו שיבואר להלן טעם הדבר] ולכן מברך תחילה דיין האמת עליה, ואח"כ לברך זוכר הצדיקים על הצלת לוט בזכות אבה"ק, שזה היה עיקר הנרצה והמכוון.

ובבאר מים חיים הוסיף מילתא בטעמא [עה"פ ותבט אשתו, בביאור השני] והוסיף שע"י שרואים את אשת לוט, נתוודע גודל הנס, כי תוקף הדין שהיה בעת הפיכת סדום אנו רואים ומבינים מתוך מה שהיה הפכה לנציב מלח, הרי שהיה שעת הזעם נורא ואיום, ואעפ"כ ניצול לוט מתוך כך בזכות אברהם אבינו. ולכן דווקא אצל הנציב מלח ניכר תוקף הנס והצלת לוט בזכותיה דאברהם רחימא.

לא השאיר הקב"ה את הנציב מלח בעולם, רק כדי לעשות זכר לנס

והוסיף עוד חידוש גדול, כי הנה נודע שאין הקב"ה עושה דבר בלי סיבה, וא"כ על שום מה השאיר את הנציב מלח בעולם? לא השאיר נציב מלח בעולם רק כדי לידע מראה מקום היכן לברך 'ברוך זוכר הצדיקים' בלבד. כי 'זכר עשה לנפלאותיו' הקב"ה עושה זכר לניסים ונפלאות שעשה בעולם, ולכן השאיר את 'מעברות הים', וכמבואר בספר 'מדרש בחידוש' שעד היום הזה יכולים לראות את המקום של בקיעת הים, מקום שעברנו בתוך הים ביבשה. וכ"ק מהר"א מבעלזא זי"ע אמר שכל מי שבא לשם על מנת לברך את ה' בברכה זו, יש לו סיוע משמים לראות את מקום בקיעת הנס ולברך את ה' על גודל הנס של קריעת ים סוף. וכן היה במעברות הירדן, שלאחר שהיה הנס הגדול צוה הקב"ה להוציא משם י"ב אבנים ולהעמידן שם במקום מצב, כדי שישאר מקום לברך ברכה לדורות, 'שעשה ניסים לאבותנו במקום הזה'. ועד לפני תשע מאות שנה עדיין עמדו שם האבנים סמוך לירדן, במפת 'מידבא' של לפני אלף שנה מצוין בריוק מופלא היכן היה מעברות הירדן והיכן עומדים י"ב האבנים. ואח"כ גנבו הנוצרים את הי"ב אבנים וגנוזם בכנסיית ג'לג'וליא -גלגל.

והרי שהקב"ה עושה זכר לנפלאותיו בעולם, ולא היה שייך לבקש מלוט שיעצור ברגע שנמלט מסדום בעת ההפכה ויעמיד איזה נציב לזכר הנס, לכן השאיר הקב"ה מצבת מלח מאשתו של לוט, שכל רואה אותה יוכל לברך 'ברוך זוכר הצדיקים'. וכאמור לעיל שמכיון שכבר בא לשם, צריך לברך תחילה דיין האמת על אשת לוט.

וביאר בבאר מים חיים שכל תכלית זכרון הזה הוא שישאר לזכרון לדורות עולם כמה הקב"ה מטיב עם מי שעשה טובה לצדיק, שעיקר הצלת לוט היה על שעשה לו טובה לאאע"ה שלא גילה שהטמין את שרה בתיבה, לכן הוא ניצ אף בזמן של זעם ותוקף הדין.

וכתב עוד שפירוש הפסוק 'ותבט אשתו מאחוריו' היינו שעמדה ממש מאחורי לוט עצמו, ומדת הדין פגעה בה ואילו הוא ניצל בדרך נס, והיה זה ממש כמי שהוציאו את לוט מתוך כבשן האש, שמכל צד היה גפירת ומלח ואף אשתו שעמדה סמוכה לו הפכה נציב מלח, והוא יצא ונמלט לחיים ולשלום. מה רבו מעשיך ה'.

לאחר שבא לוט לצוער החלה המהפכה, ומרוב דאגותיה הלכה לאט ובהיותה בדרך הביטה אחריה ונהפכה לנציב מלח

כתוב בפירוש הטור הארוך על התורה שאביו רבינו הרא"ש היה מקשה, אימתי היה זה שנהפכה לנציב מלח, והרי אמר המלאך ללוט 'כי לא אוכל לעשות דבר עד בואך שמה' היינו לצוער, והרי שלא נהפכה סדום רק

עד לאחר שבא לוט לצוער, וכן כתוב להדיא 'השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה וזה' המטיר על סדום ועל עמורה'. וא"כ צ"ע אימתי חזרה אשת לוט והביטה על סדום, ממה נפשך, בדרכם לצוער הרי עדיין לא היה מה לראות, שעוד לא התחילה ההפכה, ואם זה היה לאחר שכבר באו לצוער, אם כל אנשי צוער היה מותר להם להביט לאחוריהם, האיך נאסר רק עליה להביט על סדום? ועוד שאי אפשר לומר שנציב המלח נמצא בצוער, כי נודע מקורות העתים שהנציב הוא סמוך לסדום^א.

וכתב הטור שהרב רבי ישראל השיב לאביו הרא"ש שבוודאי לא התחילה המהפכה לפני הגעת לוט לצוער, כמפורש בפסוקים, אלא שאשת לוט לא יכלה לרוץ במהירות כמו לוט בעלה, כי היו בנוותיה עמה, ובכלי יקר הוסיף שגם סחבה את כל הרכוש עמה, וזהו 'מאחוריו', שהביטה מה יהיה אחרי שימות בעלה לוט, מי יפרנסה, שהרי אינו משאיר לא בית ולא נכסים, ולכן סחבה עמה הרבה נכסים. וזהו 'ותבט אשתו מאחוריו', אחרי שימות לוט. ומרוב דאגה לא יכלה ללכת במרוצה, כמבואר בגמ' שהדאגה גורמת לאדם שילך לאט. אך בעלה כבר הספיק לבא לצוער והמהפכה התחילה, ואילו היא עדיין עמדה שתי מייל רחוק מצוער, ואז הביטה מאחוריו והיתה שם נציב מלח. כי היתה ממש בתוך המהפכה, הכל נהפך למלח וגם היא. ובפרט שהיא חטאה אתמול בענין המלח שלא הרשתה ללוט לתת מעט מלח לאורחים.

ובראשונים מבואר שטבע האש ששורף את הלחלוחית שבדבר ונשאר רק יסוד המלח. וכמ"ש רש"י במס' שבת 'האי מאן רכניף מלחתא' שע"י שריפת השמש במקום התאספות המים מתאדים המים ונשאר רק חלק המלח. ולכן כל מה שנשאר שם אחר הגפרית והאש, נהפכו למלח.

נמצא שאין דבר הטור כדברי המ"ב והבאר מים חיים שכתוב שהיו לוט ואשו סמוכים זה לזה, היא נמלחה והוא נמלט, שהרי כתב שהוא כבר היה בצוער והיה בדרך. וצריך ליישב שהגם שכבר הגיע לוט צוערה, מ"מ ע"י הנציב מלח אנו יודעים שדרך כאן היה מסלול בריחתו של לוט, ולכן כאן הוא המקום לברך אף שלא היה שם ממש בשעה שנעשית נציב מלח.

צוער לא נצלה בזכות בקשתו של לוט, אלא כיון שהיו שם ז' צדיקים, נצטרפו עם לוט ובנותיו לעשרה, ונצלו בזכות אברהם

הקשה רבינו יצחק אברבנאל זצוק"ל היתכן לומר שתפילותיו של אברהם אבינו ע"ה לא נתקבלו, שביקש כ"כ הרבה על סדום, ולבסוף נהפכה. ואילו לוט בן אחיו, ביקש בקשה קצרה מאד, ונתקבלה תפילתו, וכמ"ש רש"י שאמר לוט 'אל נא ארנ'י', הוא שם קדוש, שהתפלל לפני ה' שיש בידו להמית ולהחיות, שאינו יכול לברוח ההרה, ורוצה להמלט לצוער, ותיכף נאמר לו 'הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה'.

ועוד שהנס שנעשה ללוט היה נס גדול ועצום מאד, כדמשמע מדברי רש"י שכל חמשת הערים היו עומדים על סלע ענק אחד, והרצון היה להפוך את כל הסלע על פניו. ובאמצעות תפילתו של לוט נבקע חלק קטן מאותו הסלע הגדול, וכך לא נהפכה צוער. הרי לא יתכן לומר שהנס הגדול הזה נעשה עבור דיבורו הקצר של לוט. ועוד שהרי מברכים 'זוכר הצדיקים' וכתוב שהקב"ה זכר את זכותו של אברהם, ולא של לוט?

וביאר האברבנאל שתפילתו של אברהם אבינו היתה להציל כל עיר ועיר שיש בה עשרה צדיקים, וכמ"ש רש"י שבקשת חמשים צדיקים היתה לחמשה ערים, ארבעים לארבעה ערים, ועשרים לשתי ערים, ומה שאמר חמשה וארבעים היינו דסגי בתשעה לכל עיר שהשכינה הק' תצטרף להיות עשירי לכל עיר ועיר, כי צריכים מנין בכל עיר.

והנה מכיון שהעיר צוער היתה 'קרובה ישיבתה', וכמבואר בגמ' שבת שמכיון ששיבתה קרובה לא הרשיעה כשאר ערי סדום, היו שם שבעה צדיקים בעיר, ולכן כיון שביקש לוט ללכת צוערה, הסכים המלאך מיד, כי לוט ושתי בנותיו יסלימו את מספר עשרה צדיקים לעיר צוער, וממילא תנצל צוער בזכות תפילתו של אברהם אבינו שעמד וביקש רחמים 'אולי יש.. אולי יש..'.^א

וזה שנאמר ב'לוט' 'כי ירא לשבת בצוער', כיון שידע שכל קיום העיר בעת הזאת הוא רק בזכות עשרת הצדיקים אשר בעיר, היה מפחד בכל שעה ושעה שמא ירשיע אחד מהם בכל שעה וכל העיר תתהפך, ולכן

א לפני כמה מאות שנים כתב רבי בנימין במסעותיו בארץ ישראל שהוא ראה את הנציב מלח שעומד כמה קילומטר רחוק מצוער.

היה ירא לשבת שם^ב. ואי' במדרש שלאחר שיצא לוט מצוער, חזרה צוער וגם היא נתהפכה כשאר ערי סדום, שכבר נמעת מספר צדיקה ממנין עשרה.

מברכין דיוקא במקום הנציב מלח, ששם ניכר שהצלחנו של לוט היתה בדרך נס, שלא כמנהג העולם

כתב הנצי"ב בפירושו על שאלות הן ב'העמק שאלה' והן ב'העמק דבר', רבשו"ע סי' רי"ח אי' שאין מברכין על הנס אא"כ הוא נס שיצא ממנהג העולם, למשל אם אדם בדיוק נסע ברכבו ממקום חנייתו, ואחר חצי דקה נפלה פצצה על המקום שעמד שם, אין מברכין עליו 'שעשה לי נס', ובמחבר הביא שתי שיטות ברבר, ומסיק שטוב לברך בלא שם ומלכות. וכן הלכה.

והקשה הנצי"ב דא"כ איך מברכין על הצלת לוט, והרי לא ניצול שלא ממנהג העולם, הן אמת שהפיכת סדום היה בדרך נס ופלא, שנהפכו כמה ערים וירדו גפרית ואש מן השמים, אך עצם ההצלה של לוט היה בפשטות שאמרו לו לברוך ממקום הסכנה וברח. והרי זהו מנהגו של עולם שכל הבורח ממקום הסכנה נמלט, אם זהו רצון ה'. וא"כ איך מברכין בשם ומלכות על הצלת לוט, וכאמור לעיל שהמחבר ראה לנכון לכפול ולכתוב נוסח הברכה 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם זוכר הצדיקים' על הצלת לוט, אע"פ שלא יצא ממנהגו של עולם?

וביאר הנצי"ב שזהו הטעם שאין מברכין על הצלת לוט בשום מקום אחר רק כאן במקום שנהפכה אשתו לנציב מלח, וכאמור לעיל בשם המ"ב ובמ"ח, כיון שהיא הפכה לנציב מלח והוא ניצל מתוך ההפכה, לא לפני ההפכה אלא מתוך ההפכה ממש, הרי הוא ממש כמי שהיה בתוך כבשן האש ויצא חי, שכבר שלטה שם מדת הדין בתוקף ועוז, והוא ניצל משם שלא כדרך הטבע, לכן יש לברך עליו זוכר הצדיקים.

משה רבינו עומד על הר נבו, והקב"ה מראה לו מרחוק את אשתו של לוט

אי' בילקוט שמעוני פרשת וזאת הברכה, כשהראה הקב"ה למשה רבינו את כל הארץ ואת כל נפתלי ואת הגלעד עד דן, ואת הנגב ואת בקעת ירחו ואת הכנרת עד צוער, היה מראה לו הרבה דברים שעתידיים לבא על ישראל באלו המקומות. ומפרט והולך בכל המקומות האלה איזה ענין הראה אז הקב"ה למשה רבינו קודם הסתלקותו. ובמה שנאמר 'עד צוער' הראהו אשתו של לוט. שנאמר 'השמש יצאה על הארץ ולוט בא צוערה', וכאן כתיב 'עד צוער', הראה לו את אשתו של לוט. וצריך להבין וכי מה ענין יש לו משה לראות את אשתו של לוט?

וביאר הגר"ח ק"ש שליט"א בספרו 'טעמא דקרא' ע"פ מש"כ בגמ' 'וכי לאכול מפריה הוא צריך', כל תחנוניו של משה רבינו להכנס לארץ ישראל לא היו אלא לקיים המצוות התלויות בארץ, שאי אפשר לקיים בחוץ לארץ. ואחר מהמצוות הם לקיים מה שנאמר בשו"ע או"ח סי' רי"ח סעיף ח', הרואה אשתו של לוט מברך שתיים וכו'. וכמו שדרשו חז"ל על משה רבינו 'אוהב כסף לא ישבע כסף', אוהב מצוות לא ישבע מצוות, לכן הראה לו הקב"ה את אשתו של לוט כדי לברך עליה שתי ברכות כמבואר בשו"ע. וכמבואר שם במדרש שגם הראהו הקב"ה את דוד במלחמתו ואת יהושע במלחמתו ואבני אלגביש, אמנם על ניסים העתידיים לבא צ"ע אם כבר היה משה רבינו יכול לברך אז, וכמ"ש הגרי"ז מבריסק זצוק"ל ע"פ 'אשירה להשם כי גמל עלי', אינו משורר רק לאחר שכבר גמל לו הנס, [אמנם בשלח"ק כתוב שכן מברכין קודם הנס]. אך על אשתו של לוט, בוודאי היה יכול משה לברך, שנתן לו הקב"ה כח ראיה לראות עד שם, וכלישנא דקרא 'ויראהו הויה'.

רעשה הארץ ויצא ים המלח מגבולו ושטף את הנציב מלח דאשת לוט

אי' בביאור הרד"ל על פרקי דרבי אליעזר פרק כה, שם מבואר ששם אשתו של לוט היה עירית, ובבעל

ב משל לחזן בשטיבל שעמד להתפלל עם עשרה מתפללים בדיוק, שהוא חושש ומביט לאחוריו בכל עת, אם לא 'ברח' אחד מהמנין. ובאמת שע"פ הלכה כיון שהתחיל בעשרה אין לו לחשוש לכך, אלא יכול להתפלל עד קדיש תתקבל בלי דאגות. כמבואר בשו"ע שאף אם יצאו יוכל לומר קדושה וקדיש אף בלי עשרה.

ובאמת שתמיד צריך אדם לחיות בהרגשה זו, כמו שהיה לוט חי בצוער, כמ"ש חז"ל שלעולם יראה אדם את העולם כאילו חציו זכאי וחציו חייב, עשה מצוה אחת, הכריע את כל העולם לכף זכות.

ג הג"מ רבי דוד לוריא תלמיד הגר"א זצוק"ל..

הטורים כתוב שהיה שמה עיריית, והיתה נציב מלח ועדיין היא עומדת שם [וכ"כ בימי רבי אליהו מזרחי שעדיין היה עומדת עד היום, וכ"כ יוסיפון שראה את הנציב מלח וברך עליה] ובאים שוורים ומלקקים המלח והיא יורדת ומתקטנת כמעט עד לרגליה ובבוקר היא חוזרת וצומחת שנאמר 'ותבט אשתו מאחוריו ותהי נציב מלח'. וכתב הר"ל באות פ' עוד כמה מדרשי חז"ל שהקב"ה השאיר את הנציב מלח לדורות עולם, וכ"כ בילקוט בסוף פרשת בשלח שאמר הקב"ה 'כשנהפך סדום הנחתי זכרון לעולם שנאמר ותהי נציב מלח', ועד עכשיו היא עומדת, שנאמר זכר עשה לנפלאותיו, וכ"כ בזוה"ק.

ומסיים הר"ל שהסיבה שבימינו [לפני כ-2500 שנה] אין יודעים היכן הוא הנציב מלח, שכן כתוב ב'ספרי הזמן' שהיתה רעידת ארמה קשה וים המלח יצא מגבולו עוד כברת ארץ סמוך למקומו הראשון. ובימינו עוד רואים ראשי הבתים השקועים בתוך ים המלח לאחר שהציף ויצא חוץ למחיצתו. ואין אלו בתי סדום שהרי נהפכה על פניה. וכשעלה ים המלח, הציף גם את הנציב מלח ראשת לוט.

וכתב עוד שזהו הטעם שלא הביא הרמב"ם את ההלכה הזו לברך על הנציב מלח, שבימינו של הרמב"ם כשהיה בארץ ישראל כבר נעלם הנציב מלח ע"י ההצפה של ים המלח.

רבינו עובדיה מברטנורה כתב שבהיותו בארץ ישראל היה על הר הזיתים, והראו לו את ים המלח מרחוק, ושאל את אנשי ירושלים אם רואים את אשתו של לוט, ואין מגיד דבר ממנה, כי יאמרו כל הארץ תילי תילים של מלח, הרבה נציבי מלח יש'.

והטעם שבשו"ע כן הביא הלכה זו, כי יתכן שים המלח חוזר ומתקטן, כנודע שבימינו הם בוכים על התקטנותו, וא"כ יתכן שהיום או מחר יראו לפתע את הנציב מלח ונוכל לברך שתי הברכות הללו.

יסכר פי דוברי שקר

וכאן המקום להעיר שהציונים קבעו להם על איזה אבן מחודד סמוך למקום שנקרא 'הר סדום', וקראו שם האבן 'אשת לוט', וזה נראה כאילו דמיון צורת אדם וראשו מהופך לצד השני, כאשתו של לוט שהביטה לאחור והיתה נציב מלח. וזאת למודעי שאין לזה שום מקור אמת, זוהי המצאת הציוני ד. ילין, ובימינו יש שם פורז'קטורים גדולים להאיר את האבן הזו בלילה, והרבה עוצרים שם לראות. ויש להזהר ולהזהיר אחרים שלא לטעות לברך שם שני ברכות לבטלה ח"ו.

ולא עוד אלא שכתבו שם שלט שלא לנגוע באבן מלח הזו, כשבאמת אם זוהי אשת לוט, הרי מבואר בדברי חז"ל שהיא מתקטנת מדי יום ביומו וחוזרת וצומחת מדי בוקר, א"כ מה הם מפחדים שלא לנגוע בה?

ועוד שבספרים קדמונים לפני שמונה מאות שנה שכתוב שהם כן ראו את הנציב מלח של אשת לוט, הם מציינים למקום אחר לגמרי, בצפון ים המלח, קרוב לערבות יריחו. ואילו הם חברי סדום המציאו אשת לוט תניינא במקום אחר לגמרי.

כששאלו את הגר"ק שליט"א אם זהו המקום של אשת לוט. השיב שיברקו אם באים בהמות ללקק המלח ולמעטה בכל יום וחוזרת וצומחת בבוקר. כמבואר בדברי חז"ל. אם לא. אין זה אשת לוט.

איך מברכין על אשת לוט' דייין האמת, והרי אין מברכין על גוי

במשנה ברורה סי' רי"ח הקשה איך מברכים דייין האמת על אשת לוט, והרי בסי' רכ"ה מבואר שהרואה את הקטע את החיגר, אם נולד כן מברך משנה הבריות, ואם נשתנה אח"כ מברך דייין האמת. כגון מי שרואה את נחום איש גמזו לאחר שנקטעו ידיו ורגליו, או רבי אמנון בעל ונתנה תוקף, צריך לברך ברוך דייין האמת. י"א שמברך רק בפעם הראשונה שרואה אותו ומצטער עמו, ולא בכל ל' יום, אבל על גוי אינו מברך כלל. וביאר המ"ב שם, דברכת דייין האמת אינו שייך אלא לפי שמצטער ומצדיק את הדין, אבל בגוי מילתא דפסיקא לן שאינו מצטער, וה"ה לכל מי שאינו מצטער עליו אינו מברך עליו.

וא"כ איך מברכין דייין על האמת על אשתו של לוט שמדובר במעשה שהיה לפני 3500 שנה? ואפילו אם היה המעשה אתמול, הרי היא נכרית ומרשעת, וכי מי מצטער עליה, מה היא הוסיפה לעולם? חז"ל דרשו שכל הצרה עם אנשי העיר שנסבו על הבית, גרמה המרשעת הזו שהלכה לספר לכל שבאו אורחים לבית בעלה?

העמיד לוט מחיצה בביתו, בינו לבין אשתו המרשעת

ובמדרש אי' שאמרה אשתו של לוט ללוט, אם ידעו אנשי העיר שיש לך אורחים, היו הורגים אותך, אתה מביא עלינו קנאה מהם. 'כיון שראה לוט כך, חילק הבית בינו לבינה, הה"ד על כן באו בצל קורתיו ולא בצל קורתנו'. ועדיין היתה צווחת, עד שנתפרסם, הלכה אצל שכנותיה ואמרה להם 'תנו לי מלח שיש לנו אורחים'. ועי"ז הכירו בהם אנשי העיר וכו'.

ובתרגום יונתן שאשת לוט היתה בת משפחה דסדום. [שבתחילה כשהציל אאע"ה את לוט ממלחמת המלכים, לא כתוב ברור שכבר היתה לו אשה. אך אח"כ כתוב וישב את כל הרכוש וגם את לוט אחיו ורכושו השיב וגם את הנשים ואת העם. וצ"ע מה הפירוש 'ואת הנשים'] וא"כ איך מברכין 'דיין האמת' על אשה מרשעת כזו, שהיתה כנגדו של לוט, והרי באבוד רשעים רנה, וכי על קברו של אנטיוכוס ביון מברכין דיין האמת?

ובנזירות שמשון על או"ח וכן בפמ"ג מבואר כי הנה יש שני ברכות שונות לגבי ההטבה, אחד על השמיעה ואחר על ראיית המקום, כשארם שומע בשורה טובה מברך 'הטוב והמטיב', וכשרואה את מקום הנס מברך 'שעשה נס', משא"כ בפורענות אין חילוק בין שומע או רואה מקום הפורענות, בשניהם מברך דיין האמת. ולכן מברך דיין האמת כשרואה נציב המלח, כמי ששומע בשורת מיתת אשת לוט.

דיין האמת על כל הדורות דמלכות בית דוד שע"י מיתת אשת לוט היה בהם לעז דפגם משפחה

אמנם עדיין צריכין אנו למודעי וכי מה לנו להצטער על מיתתה? וראיתי בדברי הראשונים דברכות הללו שמברכין באשת לוט אין הכונה כלל עליה בעצמה, אלא על הדורות הבאים. וכמבואר בגמ' יבמות דף ע"ז 'דרש רבא מאי דכתיב אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי אמר דוד אני אמרתי עתה באתי ולא ידעתי שבמגילת ספר כתוב עלי התם כתיב [שתי בנותיך] הנמצאות הכא כתיב מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי'. והרי שבשעת הצלת לוט, כבר היתה השגחה עליונה על הצלת דוד המלך.

אמנם אילו היתה אשת לוט נשאת בחיים, לא היו צריכים להמשיך את נשמת דוד המלך לעולם ע"י מעשי ממזרות כזה, שע"ז נגרם שהיו רודפים את דוד המלך, וחשבו שהוא פסול מלבא בקהל, וכן כל רדיפתו של שאול לדוד, שזה גרם שלא היה דוד עצמו משיח לגאול גאולת עולמים, שאילו היה שלום גדול בין שאול לדוד, שהם משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, היו שניהם יחד גואלים את ישראל גאולה שלימה, וכל הפירוד שבין זרע רחל לזרע לאה נגרם ע"י מעשה זו של לוט ובנותיו. עד שבא יתרא הישמעאלי וחגר חרבו ואמר 'כך מקובלנו הלכה זו עמוני ולא עמונית'. וכמבואר שם בגמ' יבמות סוגיה ארוכה בת שתי דפים. עד כדי כך שאמרו שמלכות בית דוד נמשכה ולא נפסקה, דייקא משום שיש בה פגם, קופה של שרצים, ופרש"י משום שיצא דוד ע"י בנות מואב. ואף שהכשירוהו לבא בקהל, הרי אין אתם מחפשים מחותנים שיש להם 'הכשר מרב' שהם מותרים לבא בקהל, בבחינת 'בשר שהורה בה חכם'. הרבה דורות לא ידעו מהיתר זה דעמוני ולא עמונית, שהרי במצרי לא דרשינן מצרי ולא מצרית. וכשבא בועז ליבם את רות, אמר 'אם יגאלך טוב יגאל', שהוא היה גואל קרוב ממנו, ובעז בא השערה ושאל את טוב שייבמה, ומיאן ואמר 'לא אשחית את נחלת', איני רוצה שיפסלו את זרעי משום לא יבא עמוני. עד שעלה בועז השערה ופסק דבר הלכה 'עמוני ולא עמונית'. ובאותה לילה פרחו נשמתו של בועז. ומסתמא היו מרננים על ה'פסק הלכה' שהתיר את רות. הכל אמרו שהיה אותו גואל צורך בחשש שלו, שהרי בועז התיר ותיכף מת. ואותו ההיתר נעלם למשך מאה שנה. ואפילו ישי עצמו היה חושש בעצמו שהוא ובניו פסולים משום שהם נכדים של רות וכתיב 'לא יבא עמוני בקהל השם', כמבואר ברד"ק בשם המדרש, ונשא שפחה וכו' וכו' כדי למצוא עצה שיוליד בן כשר אחד שאינו מיוחס אחריו.

עד שבא שמואל ומשח את דוד המלך בפרהסיא, והופץ ההיתר ברבים, 'עמוני ולא עמונית'. ובאמת שגם לאחר מכן באו דואג ואחיתופל ורדפוהו לדוד המלך על שהוא פסול לבא בקהל, כמבואר ברש"י בתהלים. וכיון שהיה לו 'קופה של שרצים' זו, נתקיים בו 'למען יאריך ימים על ממלכתו'.

ומבואר בשלה"ק בשם חמיו [שנסתלק ב' שנים אחר נשואיו] שזה שאמר הכתוב במצות המלך לבית דוד, שיכתוב לו את 'משנה התורה הזאת', ויהיה תלוי בזרועו וקרא בו כל ימי חייו, שבזה הספר חומש דברים כתוב 'לא יבא עמוני בקהל השם', וכך יזכור תמיד בכל יום את ה'קופה של שרצים' שלו, ועי"ז יוכל להתקיים בו המשך הפסוק 'למען יאריך ימים על ממלכתו'.

ובאמת שדוד המלך הוא נכר של הנציב מלח הזו, שהרי שתי בנות לוט היו גם בנות לאשת לוט, אמנם אילו לא היתה מבטות לאחריו ולא היתה נציב מלח, היתה נשאת בחיים יחד עם לוט, וכל אותם הניצוצי נשמות שעדיין היו גנוזים ומושרשים בנשמת לוט היו נולדים כדרך כל הארץ לא ע"י 'בנותיך הנמצאות'. [כונת הפסוק לרות ונעמה] וע"י הצלתה של 'עירית' היה יחוסו של דוד המלך 'עירית רעירית' בלי שום פקפוק ורדיפה ומחלוקת כלל, למשך כל הדורות.

אך כיון שהביטה אשת לוט מאחוריו והיתה נציב מלח, היה מעשה רבנות לוט שנאמר בה 'ובכל תושיה יתגלע', מעשה לוט נקרא ומיתרגם ודורשים בו כמה וכמה דרשות לגנאי.

ועתה מיושב יפה מה שצריכים לברך ריין האמת על אותה מרשעת, לא על גוי אנו מברכים, אלא על כל הדורות של מלכות בית דוד שעל ידה נדבק בהם קופה של שרצים. וכן ברכת 'זוכר הצדיקים' שנתבאר לעיל שהכונה שזכר ה' את זכותו של אברהם, וי"מ שהכונה על לוט. אך יש מפרשים שהכונה 'ברוך זוכר את דוד, ברוך זוכר את שלמה, יאשיהו, זרובבל ומשיח בן דוד', כל אלו היו מושרשים בלוט, וע"י הצלתו של לוט, ניצלו כל אלו הצדיקים. וכמבואר בשיעורים הקודמים שכל זה היה נכלל בתפילתו של אאע"ה 'אולי יש חמישים צדיקים', אלו חמשים דורות של צדיקים שיצאו ממנו. ואי"ה בשיעור הבא נשלים ענין זה.